

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/143/143/98

WAKACJE '98

KOMUNIKAT Z SETNEGO BADANIA AKTUALNYCH PROBLEMÓW KRAJU

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ Prawie jedna czwarta dorosłych Polaków (24%) skorzystała z co najmniej tygodniowego wyjazdu na wypoczynek, niewielka część (3%) planuje wyjazd jeszcze w tym roku. Odsetek korzystających z takiego wypoczynku jest wprawdzie tylko nieznacznie niższy niż w ubiegłym roku, ale oznacza to, że od kilku lat rosnąca z roku na rok liczba wyjeżdżających na wakacje przestała się zwiększać. Prawie trzy czwarte badanych (73%) nigdzie nie wyjeżdżało.
- ◆ Podobnie jak w roku ubiegłym, za granicą odpoczywał co dwudziesty respondent (5%), a co setny (1%) ma zamiar jeszcze wyjechać.
- ◆ Wypoczywając w kraju poza miejscem zamieszkania coraz rzadziej korzystamy z gościnnego pobytu u rodziny, znajomych czy przyjaciół, ale nadal jest to najczęstszy sposób zapewnienia sobie wypoczynku (39% wyjeżdżających). Od kilku lat wzrasta liczba osób wynajmujących prywatne kwatery czy miejsca w pensjonatach (27%). Wczasy lub inne zorganizowane formy wypoczynku preferuje niewiele mniej wyjeżdżających (24%).
- ◆ Za granicą wypoczywamy najczęściej za pośrednictwem biur podróży (39%), nieco rzadziej wyjeżdżamy indywidualnie (32%) lub do rodziny czy znajomych (32%).
- ◆ Prawie połowa rodzin mających dzieci w wieku szkolnym (48%) - znacznie więcej niż rok temu - nie mogła żadnemu z nich zapewnić przynajmniej tygodniowego wypoczynku poza domem. Niemal o połowę zmniejszył się też odsetek rodzin, z których choćby część dzieci mogła skorzystać z wakacyjnego wyjazdu. Najczęstszym tego powodem, wskazywanym przez osoby mające dzieci, jest brak pieniędzy (76%).
- ◆ Podobnie jak w latach ubiegłych, dzieci z co siódmej rodziny (14%) pracowały zarobkowo w czasie wakacji, najczęściej dzieci w wieku 16-19 lat. Wakacyjną pracę tej części młodzieży akceptuje większość ogółu dorosłych respondentów (85%), natomiast pracę młodszych dzieci - nie. W ostatnich latach coraz mniej osób aprobuje zarobkową pracę dzieci w wieku szkolnym.

W tym roku lato raczej nie spełniło oczekiwań. Niewiele było pięknych, słonecznych dni. Czy wpłynęło to na nasze urlopy i wakacje? Czy częściej szukaliśmy słońca za granicą? Od kilku lat systematycznie pytamy o wakacyjny wypoczynek, tzn. o co najmniej tygodniowy wyjazd jako niezbędne minimum potrzebne do regeneracji sił po całorocznej pracy lub nauce.

WYPOCZYNEK POZA DOMEM

Podobnie jak przed rokiem i dwoma laty, zaledwie jedna czwarta dorosłych Polaków wyjechała na co najmniej tygodniowy wypoczynek, a niewielki odsetek ankietowanych planuje wyjazd jeszcze w tym roku¹. Większość respondentów (73%) spędziła urlop w miejscu zamieszkania. W poprzednich latach odnotowywaliśmy systematyczny spadek odsetka dorosłych nigdzie nie wyjeżdżających, natomiast obecnie nieco więcej osób niż rok temu nie przewiduje urlopu. I choć różnica jest nieznaczna (w granicach błędu statystycznego), nie można już mówić o zwiększającej się z roku na rok liczbie Polaków odpoczywających poza miejscem zamieszkania.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (100), 17-22 września ‘98, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1126).

Tabela 1

w procentach

Czy w tym roku wyjeżdżał(a) Pan(i) na co najmniej tygodniowy wypoczynek?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98
Nie i nie przewiduję w tym roku wyjazdu	79	77	78	76	73	71	73
Tak, w kraju	15	19	18	19	21	21	19
Tak, za granicę	3	3	2	3	3	3	4
Tak, zarówno w kraju, jak i za granicę	-	-	-	-	1	2	1
Dotychczas nie, ale planuję wyjazd jeszcze w tym roku	3	-	2	2	2	3	3

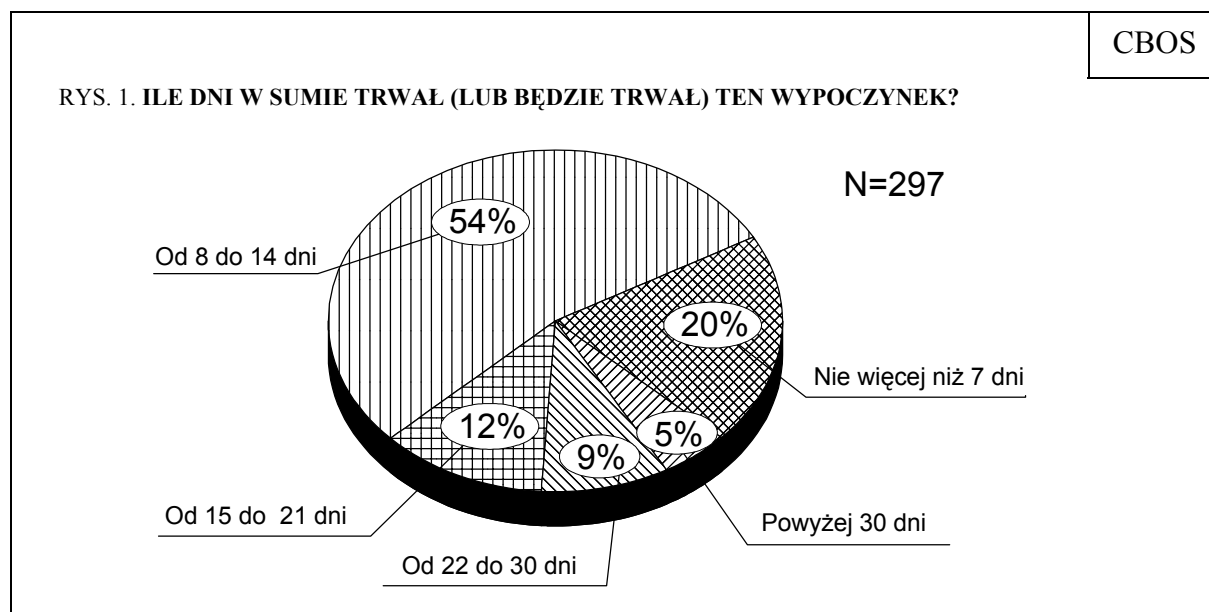
Liczba osób odpoczywających za granicą lub w kraju utrzymuje się na poziomie z ubiegłego roku. Biorąc pod uwagę tylko osoby wyjeżdżające można powiedzieć, że za granicą wypoczywała (lub planuje taki wyjazd jeszcze w tym roku) prawie jedna czwarta (24%) z nich, co stanowi nieco ponad 6% ogółu respondentów.

Wyjazdy wypoczynkowe są bardzo wyraźnie związane z wykształceniem, sytuacją materialną, wiekiem oraz miejscem zamieszkania badanych. Im respondenci są bardziej wykształceni, zamożniejsi (o wyższych dochodach na osobę w rodzinie, lepiej oceniający swoje warunki materialne), młodsi, tym częściej deklarują, że wypoczywali poza miejscem zamieszkania. Ponadto na co najmniej tygodniowy wypoczynek wyjeżdżała (lub planuje jeszcze wyjechać) ponad połowa mieszkańców dużych aglomeracji miejskich, a tylko 12% mieszkańców wsi; im większa miejscowość, w której mieszkają badani, tym większy ich odsetek wypoczywa (zob. tabele aneksowe).

Z wyjazdów wypoczynkowych w ogóle nie korzystają rolnicy - nikt z nich nie wyjedzie w tym roku, co wynika głównie z rytmu prac gospodarskich. Nie wyjeżdża też zdecydowana większość rencistów (89%) i emerytów (87%), robotników niewykwalifikowanych (88%) i wykwalifikowanych (79%) oraz bezrobotnych (84%), a ponadto większość mieszkańców wsi, respondentów z podstawowym wykształceniem, o niskich dochodach *per capita* w rodzinie, żyjących w złych warunkach materialnych oraz osób starszych. Natomiast na wypoczynek najczęściej wyjeżdżają respondenci z wyższym wykształceniem, mający dobrą sytuację materialną, młodzi - w wieku od 18 do 24 lat, mieszkańcy wielkich aglomeracji miejskich.

Na wypoczynek za granicę najczęściej wyjeżdżają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem, z wyższym wykształceniem, dobrze sytuowane, mieszkańcy największych miast.

**ODPOWIEDZI OSÓB, KTÓRE W TYM ROKU WYJEŹDZAŁY NA CO NAJMNIJ TYGODNIOWY WYPOCZYNEK
(LUB PLANUJĄ WYJAZD JESZCZE W TYM ROKU)**

Najczęstsze były wyjazdy dwutygodniowe, ale ponad jedna czwarta osób wyjeżdżających wypoczywała dłużej, natomiast jedna piąta - nie więcej niż 7 dni.

Wypoczynek w kraju nadal najczęściej wiąże się z gościnnym pobytom u rodziny lub znajomych. Trzeba jednak podkreślić, że dwa-trzy lata temu z tego sposobu korzystała niemal połowa badanych, obecnie zaś - niespełna dwie piąte. Od kilku lat systematycznie wzrasta liczba osób wypoczywających w wynajętych prywatnie kwaterach czy pensjonatach. Inne sposoby wypoczywania nie ulegają większym zmianom.

Tabela 2

w procentach

Gdzie Pan(i) w tym roku wypoczywał(a) lub zamierza wypoczywać?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	1992 N=187	1994 N=220	1995* N=218	1996* N=413	1998* N=264
W kraju:					
- u rodziny, znajomych	52	44	51	49	39
- na własnej działce, w domku letniskowym	3	4	12	13	10
- na wczasach, obozie, zorganizowanej wycieczce	20	16	25	20	24
- w prywatnie wynajętej kwaterze, na letnisku	10	13	18	24	27
- na polu namiotowym, kempingu lub wędrując	11	19	18	13	14
- jeszcze inaczej	4	4	3	5	4
*W latach '95, '96 i '98 respondent mógł wskazać więcej niż jedno miejsce, procenty nie sumują się więc do 100. W pozostałych latach badani wskazywali miejsce, w którym spędzili największą część urlopu. Dane dla roku 1996 uzyskano w lutym '97.					

U rodziny, znajomych lub przyjaciół najczęściej wypoczywali respondenci znajdujący się w gorszej sytuacji materialnej, z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym. Wypoczywanie na własnej działce, w domku letniskowym jest najczęstsze wśród osób z wyższym wykształceniem, znajdujących się w lepszej sytuacji materialnej. Zorganizowane formy wypoczynku nieco częściej niż pozostali preferują badani żyjący w gorszych warunkach, z wykształceniem podstawowym, ale różnice nie są duże, a ze względu na stosunkowo małą liczebność wyjeżdżających - trudno uchwytne w analizie. Ten sposób wypoczynku może mieć rozmaite postacie, dostosowane do zasobności kieszeni.

Korzystanie z kwater prywatnych czy pensjonatów jest najczęstsze wśród ankietowanych legitymujących się średnim wykształceniem, średnio zamożnych, a dość częste - wśród osób o wyższym statusie społecznym, natomiast z oczywistych względów rzadziej korzystają z nich respondenci niżej wykształceni, ubożsi.

Wypoczynek na polu namiotowym czy kempingu największą popularnością cieszy się wśród młodzieży i młodszych badanych (do 44 lat). Poziom wykształcenia nie odgrywa w tym względzie istotnej roli, natomiast z tej formy chętniej korzystają respondenci o niskich dochodach na osobę w rodzinie.

Warto dodać, że wśród innych form wypoczynku ankietowani wskazywali prawie wyłącznie wyjazdy do sanatoriów, z których najczęściej korzystali najstarsi.

Niespełna dwie piąte osób wyjeżdżających za granicę korzysta z ofert biur podróży. Jest to wprawdzie najczęstsza forma zagranicznego wypoczynku, jednak indywidualne wyjazdy turystyczne oraz pobyty u rodziny czy przyjaciół w sumie przeważają jako sposoby wypoczywania za granicą.

Tabela 3

w procentach

Gdzie Pan(i) w tym roku wypoczywał(a) lub zamierza wypoczywać?	Wskazania respondentów według terminów badań*		
	1995 (N=37)	1996 (N=96)	1998 (N=71)
Za granicą:			
- na wyjeździe turystycznym zorganizowanym przez biuro podróży	35	34	39
- na indywidualnym wyjeździe zagranicznym	35	34	32
- u rodziny, znajomych, przyjaciół	41	46	32
- jeszcze inaczej	3	3	3
* Respondent mógł wskazać więcej niż jedno miejsce, procenty nie sumują się więc do 100. Dane dla roku 1996 uzyskano w lutym '97.			

Porównanie z danymi z ubiegłych lat wydaje się wskazywać na wzrost częstości wyjazdów zorganizowanych i rzadsze korzystanie z czyjejś gościnności. Niewielka liczebność grupy wypoczywających za granicą nakazuje jednak bardzo ostrożne traktowanie uzyskanych danych - ich uogólnianie może być obarczone znacznym błędem.

W taki sam sposób - jedynie jako orientacyjne - należy traktować informacje o krajach, do których Polacy wyjeżdżali w tym roku na wypoczynek lub zamierzają wyjechać.

W jakim kraju za granicą wypoczywał(a) Pan(i) lub zamierza wypoczywać?

N=71

Włochy	17%
Francja	12%
Hiszpania	12%
Niemcy	11%
Grecja	8%
Tunezja	6%
Węgry	6%
Ukraina	6%
Czechy	5%
Szwajcaria	5%
Holandia	5%
Anglia	5%
Słowacja	3%
Litwa, Białoruś	3%
Chorwacja	3%
Inne kraje Europy Zachodniej (Austria, Dania, Szwecja, Słowenia, Turcja)	7%
USA, Kanada	3%

Ze względu na niewielką liczbę wypoczywających za granicą podane procenty należy traktować bardzo ostrożnie - jedynie jako dane orientacyjne co do kierunków wyjazdów wypoczynkowych. Procenty nie sumują się do 100, gdyż część respondentów wypoczywała w więcej niż jednym kraju.

Wyraźnie widoczne jest duże zróżnicowanie kierunków wyjazdów wakacyjnych za granicę. Najpopularniejszym miejscem wypoczynku są Włochy. Może mieć na to wpływ nie tylko klimat i walory turystyczne tego kraju, ale także odwiedzanie Rzymu i papieża. Polacy często odpoczywają również w innych krajach o ciepłym klimacie: we Francji i Hiszpanii, a także w Grecji i Tunezji. Wyjątkiem od tej prawidłowości są Niemcy, które odwiedzamy równie często, choćby przejazdem. Inne kraje zachodnioeuropejskie cieszą się mniejszą popularnością.

Warto zwrócić uwagę, że na wypoczynek wyjeżdżamy także na Węgry oraz do naszych południowych i wschodnich sąsiadów.

SPOSÓB SPĘDZANIA URLOPU I WAKACJI

Czas przeznaczony na wypoczynek spędzamy różnie, nie zawsze zgodnie z jego celem. Interesowało nas, jak badani wykorzystali (lub zamierzają wykorzystać) ten okres. Pytaliśmy osoby aktywne zawodowo (pomijając rolników), które korzystały w tym roku z urlopu, oraz dorosłych uczniów i studentów.

Nieco ponad połowa (52%) badanych z omawianej grupy przeznaczyła na wypoczynek połowę lub więcej urlopu bądź wakacji. Można powiedzieć, że są to osoby, które w dużej mierze wykorzystały ten czas zgodnie z jego przeznaczeniem, choć tylko niespełna dwie piąte ankietowanych (37%) zadeklarowało, że na wypoczynek przeznaczyło znaczną część lub całość urlopu (wakacji).

Tabela 4

w procentach

Jaką część urlopu (wakacji) wykorzystał(a) Pan(i) lub zamierza wykorzystać na:	Całość	Znaczną część	Połowę	Niewielką część	Nie pamięta	Wcale
- wypoczynek	18	19	15	29	4	15
- niezarobkową pracę (np. remont mieszkania, budowa domu itp. u siebie lub kogoś z rodziny itp.)	6	15	8	32	11	28
- pracę zarobkową	3	7	4	26	17	43
- pomoc w gospodarstwie rolnym	2	6	2	22	18	50
Pytanie to zadawano tylko osobom pracującym (z wyjątkiem rolników) oraz uczniom i studentom. Pominięto osoby, które nie miały lub nie korzystały z urlopu (N=510).						

Ponad jedna czwarta ankietowanych (29%) przeznacza połowę lub więcej urlopu na różnego rodzaju prace o charakterze niezarobkowym - jest to więc dość popularny sposób wykorzystywania urlopu, ale niezgodny z jego charakterem. Trudno powiedzieć, czy rzeczywiście wymuszony koniecznością czy też raczej będący przejawem pewnego stylu, wzorca radzenia sobie z różnymi praktycznymi problemami. O popularności takiego sposobu wykorzystania wolnego czasu świadczy też to, że prawie jedna trzecia badanych również wykonuje takie prace, ale przeznacza na nie jedynie niewielką część urlopu.

Co siódmy respondent (14%) deklaruje, że poświęca połowę lub więcej urlopu na pracę zarobkową, natomiast jedna czwarta ankietowanych - jego niewielką część.

Stosunkowo niewielu badanych wykorzystuje większość swojego urlopu czy wakacji na pomoc w gospodarstwie rolnym (8%), natomiast znacznie większy odsetek przeznaczą na ten cel jedynie niewielką część wypoczynku.

W porównaniu z rokiem '96 zmalała (o 13 punktów procentowych) liczba osób, które na wypoczynek wykorzystują połowę urlopu, natomiast zwiększył się (o 5 punktów) odsetek przeznaczających na ten cel cały urlop lub jego znaczną część, zarazem jednak dwukrotnie więcej badanych w ogóle nie poświęciło urlopu na wypoczynek. Natomiast dane dotyczące innych sposobów wykorzystania urlopu są zbliżone².

Sposób spędzania urlopu wyraźnie zależy od statusu społecznego i materialnego badanych. Respondenci z wyższym i średnim wykształceniem, znajdujący się w dobrej sytuacji materialnej, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla oraz fizyczno-umysłowi znacznie częściej niż pozostali przeznaczali połowę lub większą część swojego urlopu na wypoczynek.

Na różne prace o charakterze niezarobkowym połowę lub większość urlopu najczęściej poświęcają robotnicy niewykwalifikowani, respondenci z wykształceniem zasadniczym zawodowym, mieszkańcy wsi (nie będący rolnikami), badani o niskich dochodach na osobę. Tego rodzaju prace respondenci wykonują w okresie urlopu tym częściej, im gorzej oceniają warunki materialne własnego gospodarstwa domowego.

Pracę zarobkową w czasie urlopu najczęściej podejmują mieszkańcy małych miast, osoby o niskim wykształceniu, znajdujące się w złej sytuacji materialnej. Co najmniej dwukrotnie większy odsetek robotników niewykwalifikowanych i wykwalifikowanych niż pozostałych respondentów poświęca połowę lub więcej urlopu na pracę zarobkową zamiast na odpoczynek.

W gospodarstwie rolnym pomagają w czasie urlopu najczęściej osoby mieszkające na wsi, z wykształceniem zasadniczym zawodowym, robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani.

² Por. *Wartości, praca, zakupy... O stylach życia Polaków*, pod red. M. Falkowskiej, CBOS, Warszawa 1997, s. 222.

WAKACYJNY WYPOCZYNEK DZIECI I MŁODZIEŻY

W tym roku prawie połowa rodzin (48%) mających dzieci w wieku szkolnym (7-19 lat) nie zapewniła im przynajmniej tygodniowego wypoczynku poza domem. W porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosła więc liczba rodzin, które nie wysłały na wypoczynek żadnego dziecka. Ponadto o połowę mniejszy odsetek rodzin zapewnił wyjazd tylko niektórym swoim dzieciom. W tym roku jedynie dorośli uczniowie oraz studenci częściej korzystali z wakacyjnego wypoczynku - w sumie 43% nie wyjechało nigdzie i już nie zamierza wyjechać (wobec 48% w roku ubiegłym).

Tabela 5

w procentach

Czy w tym roku Pana(i) dziecko/dzieci w wieku szkolnym wyjechało(ły) na przynajmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	'93	'94	'95	'96	'97	'98
Tak, wszystkie dzieci wyjechały	37	45	43	40	48	46
Tak, ale nie wszystkie	8	13	8	14	13	7
Nie, wszystkie dzieci pozostały w domu	55	42	49	46	39	48

Wykształcenie, pozycja zawodowa i status materialny respondentów decydują o wyjazdach ich dzieci na wakacje - im wyższe wykształcenie, tym częściej wyjeżdżały wszystkie dzieci, a im niższe, tym częściej wszystkie pozostawały w domu. Wyjazdy są też tym częstsze, im większa miejscowość, w której mieszkają badani: najrzadziej wyjeżdżają dzieci wiejskie, najczęściej - z wielkich miast (zob. tabele aneksowe).

Większe szanse na wyjazd miały dzieci z rodzin z jednym lub dwójką dzieci niż wielodzietnych. Wydaje się przy tym, że w ostatnich latach pogarszają się możliwości wakacyjnego wypoczynku dzieci z rodzin wielodzietnych - wzrasta odsetek takich rodzin, które nie zapewniły wyjazdu żadnemu dziecku.

Tabela 6

w procentach

Czy w tym roku Pana(i) dziecko/dzieci w wieku szkolnym wyjechało(ły) na przynajmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny?	Liczba dzieci w rodzinie											
	jedno				dwoje				troje i więcej			
	'94	'95	'96	'98	'94	'95	'96	'98	'94	'95	'96	'98
Tak, wszystkie dzieci wyjeżdżały	53	46	57	51	52	46	47	50	30	18	24	16
Tak, ale nie wszystkie	0	2	5	0	12	10	18	10	22	25	23	21
Nie, wszystkie pozostały w domu	46	52	38	49	36	44	34	40	48	57	53	63

Najczęstszą przyczyną tego, że dzieci nie wyjechały na wypoczynek, jest brak pieniędzy. Względy finansowe, choć niekoniecznie bieda, mogły też w wielu przypadkach mieć wpływ na to, że nie miał kto z dziećmi wyjechać: dorośli, zajęci zarabianiem pieniędzy, nie mogli poświęcić urlopu na wypoczynek z nimi.

		CBOS
Dlaczego Pana(i) dziecko/dzieci nie wyjechało(ły) na wypoczynek wakacyjny? Proszę podać najważniejsze przyczyny.		N=209
Brakowało pieniędzy		76%
Dzieci są za małe na samodzielny wyjazd, a dorośli z różnych względów nie mogli wyjechać		30%
Brak możliwości zorganizowanego wyjazdu (nie było organizacji ze strony szkoły, brak było instytucji, która zajęłaby się organizacją wyjazdu)		21%
Dzieci były potrzebne do pomocy w domu (np. przy żniwach, starsze opiekują się młodszymi)		13%
Dzieci nie muszą wyjeżdżać na wakacje		12%
Ze względu na stan zdrowia, niepełnosprawność		5%
Dzieci miały obowiązki szkolne (np. egzaminy, praktyki)		2%
Zostanie w domu za karę (złe zachowanie, złe wyniki w nauce)		0%
Inne przyczyny		13%
Odsetki nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jedną przyczynę.		

Dość częstą przyczyną niewysyłania dzieci na wypoczynek jest też brak możliwości zorganizowanego wyjazdu - wskazał na nią co piąty respondent mający dzieci w wieku szkolnym. Prawie co ósmy badany twierdził, że dzieci były potrzebne do pomocy w domu, np. przy żniwach. Warto zwrócić uwagę, że 12% rodziców uważa, iż dzieci nie muszą wyjeżdżać na wakacje - taka opinia może mieć charakter racjonalizacji, skrywającej trudności finansowe lub inne problemy rodzinne.

Niepokojące jest, że w tym roku trzykrotnie częściej niż w ubiegłym wskazywano ten powód (wcześniej prawie wcale go nie wymieniano). Trzeba jednak zaznaczyć, że nie dysponujemy na ten temat ściśle porównywalnymi danymi za ubiegły rok, zebranymi po wakacjach, a jedynie opiniami sprzed wakacji dotyczącymi tego, dlaczego dzieci nie wyjadą na wypoczynek³. Ponadto, co istotne, w ubiegłym roku pytanie miało charakter „otwarty” (badani odpowiadając na nie samorzutnie wymieniali przyczyny pozostawienia dzieci w domu), natomiast w tym roku różne możliwe powody wymienialiśmy po kolei, pytając o każdy z nich osobno, co mogło w pewnym stopniu wpłynąć na częstość, z jaką pojawiły się w odpowiedziach respondentów.

Korzystając z tych - wprawdzie ograniczonych - możliwości porównań, warto jednak podkreślić, że również trzykrotnie wzrósł odsetek rodziców, którzy tłumaczą, że dzieci nie wyjechały na wakacje, gdyż nie miał kto z nimi wyjechać. Ten wzrost nie wynika ze wzrostu odsetka dzieci małych, wymagających opieki.

Obecnie znacznie więcej rodziców niż w ubiegłym roku przed wakacjami narzeka na brak możliwości zorganizowanych wyjazdów - jak można przypuszczać, mniej obciążających ich kieszeń. Z najczęściej wymienianych przyczyn właściwie tylko wskazania na brak pieniędzy pozostały na tym samym poziomie. Ogólnie rzecz biorąc, można powiedzieć, że możliwości wakacyjnego wypoczynku dzieci się pogorszyły. Ponadto, mimo że badani nie wskazują częściej na problemy finansowe, mogą one leżeć u podłoża różnych innych uzasadnień podawanych przez rodziców.

³ Zob. komunikat CBOS „Plany wakacyjne”, czerwiec '97.

WAKACYJNA PRACA ZAROBKOWA DZIECI I MŁODZIEŻY

Od połowy lat dziewięćdziesiątych nie zmienia się odsetek rodziców deklarujących, że ich dziecko lub dzieci przez jakiś czas pracowały zarobkowo w czasie wakacji. Ze zjawiskiem tym mamy do czynienia mniej więcej w co siódmej rodzinie mającej dzieci w wieku szkolnym. Należy jednak pamiętać, że część rodziców może nie wiedzieć o zarobkowaniu swoich dzieci; z drugiej strony niektórzy mogą ukrywać fakt pracy dziecka. Pracuje przede wszystkim młodzież (16-19 lat), w przypadku dzieci młodszych jest to zjawisko dużo rzadsze. Dane porównywalne dla poszczególnych grup wieku (dysponujemy wynikami tylko z ubiegłego roku) zdają się wskazywać, że obecnie mniejszy odsetek młodszych dzieci podejmuje pracę zarobkową w czasie wakacji.

Tabela 7

Czy w czasie wakacji Pana(i) dziecko/dzieci pracowało(ły) zarobkowo?	Odsetki odpowiedzi twierdzących według terminów badań				
	1992*	1994	1995	1997	1998
Ogółem	9	13	14	15	14
Dzieci w wieku 7-12 lat	-	-	-	3	2
Dzieci w wieku 13-15 lat	-	-	-	9	5
Dzieci w wieku 16-19 lat	-	-	-	24	24

* W roku '92 w pytaniu uwzględniono również studentów - odsetek uczniów był więc przypuszczalnie jeszcze mniejszy.

Niewielkie liczebności rodzin z dziećmi w naszej próbie badawczej nie pozwalają na uchwycenie społecznego zróżnicowania wakacyjnej pracy dzieci. Można tylko przypuszczać, na podstawie danych, że w przypadku dzieci w wieku od 13 do 15 lat zjawisko to częściej występuje w rodzinach źle oceniających własne warunki materialne, żyjących w małych miastach i na wsi. Natomiast w przypadku starszej młodzieży (od 16 do 19 lat) z pracą zarobkową częściej mamy do czynienia wśród rodzin osób z wyższym wykształceniem, mieszkających w największych miastach i znajdujących się w dobrej sytuacji materialnej.

Wakacyjną pracę zarobkową tej części młodzieży aprobuje większość dorosłych respondentów (85%), natomiast pracę młodszych dzieci - nie. Tylko jedna czwarta ogółu badanych uważa, że dziecko w wieku od 13 do 15 lat powinno pracować w czasie wakacji; minimalny odsetek akceptuje pracę młodszych dzieci.

Tabela 8

w procentach

Czy uważa Pan(i), że dziecko (dzieci) w wieku szkolnym powinno (powinny) pracować zarobkowo podczas wakacji czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	1994		1995		1997		1998	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
Dzieci w wieku 7 - 12 lat	12	86	6	94	3	97	2	97
Dzieci w wieku 13 - 15 lat	42	55	38	58	29	69	26	70
Młodzież szkolna w wieku 16 - 19 lat	91	6	92	6	85	12	85	12
Na pytanie odpowiadali wszyscy respondenci, niezależnie od tego, czy mają dzieci w wieku szkolnym. Pominięto „trudno powiedzieć”.								

Ponadto można zaobserwować, że coraz więcej osób nie aprobuje wakacyjnej pracy dzieci i młodzieży. Nawet w opiniach na temat pracy starszej młodzieży nastąpił w ostatnich latach wzrost dezaprobaty.

Stosunek do wakacyjnej pracy najmłodszych dzieci wydaje się być mało zróżnicowany społecznie, jednak trudno uchwycić różnice przy tak niewielkim odsetku aprobujących. Wakacyjną pracę dzieci nieco częściej akceptują robotnicy i rolnicy; rzadziej - osoby z wyższym wykształceniem, znajdujące się w dobrej sytuacji materialnej.

Pracę zarobkową dzieci w wieku od 13 do 15 lat wyraźnie częściej niż inni aprobują rolnicy (45%). Oni także najczęściej uważają, że starsza młodzież powinna w czasie wakacji pracować zarobkowo (95%). Największymi jednak zwolennikami wakacyjnej pracy starszej młodzieży są gospodynie domowe (98%) oraz dorośli uczniowie i studenci (96%). Inne cechy społeczno-demograficzne badanych zdają się nie odgrywać istotnej roli w tym względzie.

W przyszłym roku będziemy obchodzić dziesiątą rocznicę zmian ustrojowych w naszym kraju, będzie więc okazja do porównań i podsumowań. Tak się jednak składa, że o sposób spędzania urlopu pytaliśmy po raz pierwszy⁴ we wrześniu '88, a zatem można porównać obecną sytuację i tę sprzed dziesięciu lat. Wówczas co najmniej tygodniowy urlop poza miejscem zamieszkania spędziło 40% respondentów (o 16 punktów procentowych więcej niż obecnie), natomiast na urlop za granicę wyjechało wtedy 5% badanych - tyle samo co w tym roku. (W porównaniu z początkiem lat dziewięćdziesiątych nastąpił jednak wzrost liczby wyjazdów wakacyjnych.) Wypoczywaliśmy trochę dłużej: tylko 8% ankietowanych (wobec 20% w tym roku) wyjechało na okres nie dłuższy niż 7 dni, natomiast 60% (54% obecnie) - na dwa tygodnie. Mniej osób korzystało z pobytu u rodziny, przyjaciół czy znajomych (25%), mniej badanych deklaroowało także wyjazd indywidualny (23%) - być może dlatego, że wówczas dużą rolę odgrywały wczasy, organizowane najczęściej przez zakłady pracy.

Najbardziej uderzające różnice wiążą się z rozwarstwieniem społecznym. Poziom wykształcenia, przynależność do grupy społeczno-zawodowej i sytuacja materialna należały już wówczas do czynników w największym stopniu wpływających na decyzję o wyjeździe na urlop, ale odsetki osób korzystających z tej formy wypoczynku wśród poszczególnych kategorii respondentów nie różniły się tak bardzo jak obecnie - przede wszystkim znacznie zwiększył się pod tym względem dystans między osobami z wykształceniem wyższym i średnim oraz średnim i zasadniczym zawodowym. Zwiększyły się różnice między poszczególnymi grupami zawodowymi; znacznie zmalał odsetek robotników niewykwalifikowanych i wykwalifikowanych wyjeżdżających na wypoczynek. Można też powiedzieć, że im gorsza sytuacja materialna badanych, tym mniejszy ich odsetek korzysta z wypoczynku.

⁴ Zob. komunikat CBOS „Jak spędziliśmy urlopy?”, październik '88.

Zmieniła się oczywiście jakość naszego życia, w tym także wypoczynku. Zupełnie inaczej, na przykład, wyglądają dziś nasze zagraniczne wojaże, przed dziesięciu laty często wypoczywaliśmy w krajach socjalistycznych. Przytoczone dane z roku 1988 nie nastrajają jednak optymistycznie: możliwości skorzystania z wypoczynku - ze względu na koszty bądź z innych powodów - nie są obecnie większe, natomiast są jeszcze bardziej zróżnicowane niż przed dziesięciu laty.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy w tym roku wyjeżdżał(a) Pan(i) na co najmniej tygodniowy wypoczynek?
 1 - Nie i nie przewiduję w tym roku wyjazdu; 2 - Dotychczas nie, ale planuję wyjazd
 jeszcze w tym roku; 3 - Tak, w kraju; 4 - Tak, za granicę; 5 - Tak, zarówno w kraju,
 jak i za granicę

	(%)					Liczba osób
	1	2	3	4	5	
Ogółem	73	3	19	4	1	1126
Płeć						
Meżczyźni	75	3	18	3	2	534
Kobiety	72	2	19	5	1	592
Wiek						
18-24 lat	56	6	30	8	0	161
25-34	64	5	25	4	1	198
35-44	76	2	16	4	3	221
45-54	72	1	22	3	2	226
55-64	80	1	12	4	3	139
65 lat i więcej	93	1	4	1	1	182
Miejsce zamieszkania						
Wieś	88	1	8	3	0	420
Miasto do 20 tys.	78	2	16	1	3	119
od 21 do 100 tys.	75	1	18	4	2	221
101-500 tys.	59	3	18	6	1	225
501 tys. i więcej mieszk.	47	11	32	7	4	141
Region						
Północny	74	1	20	3	2	118
Zachodni	74	4	17	3	2	128
Środkowozachodni	74	3	18	4	1	182
Środkowy	66	4	25	2	3	202
Wschodni	83	1	13	3	0	136
Południowo-wschodni	82	1	12	4	0	162
Południowo-zachodni	66	3	22	9	1	197
Wykształcenie						
Podstawowe	88	1	8	2	0	345
Zasadnicze zawodowe	81	1	15	2	0	289
Średnie	64	5	25	4	1	388
Wyższe	39	2	37	13	8	104
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	33	3	39	15	10	87
Prac.umysł.niż.szczebła	53	5	35	7	0	122
Pracownicy fiz.-umysł.	61	7	30	0	0	68
Robotnicy wykwalifikowani	79	1	20	0	0	115
Robotnicy niewykwalifik.	88	2	7	2	0	61
Rolnicy	100	0	0	0	0	47
Pracujący na własny rach.	60	9	18	6	7	50
Bierni zawodowo						
Renciści	89	0	8	2	0	162
Emeryci	87	1	9	2	1	213
Uczniowie i studenci	43	5	44	7	0	67
Bezrobotni	84	2	8	6	0	88
Gospodynie domowe i inni	78	4	16	0	2	45
Pracuje w:						
sferze budżetowej	54	2	36	5	3	131
sekt. państw., publicznym	62	3	27	6	2	111
sp. właśc. pryw. i państwa	67	5	27	2	4	90
sekt. pryw. poza rolnict.	65	5	19	7	4	192
prywatnym gosp. rolnym	100	0	0	0	0	51
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	91	1	7	1	0	206
276 - 399	87	0	11	0	1	171
400 - 549	68	3	26	2	0	246
550 - 799	70	5	17	5	2	165
Powyżej 799 zł	49	3	32	12	4	135
Ocena własnych war. mater.						
Złe	87	2	10	1	0	341
Średnie	76	3	18	2	0	492
Dobre	54	3	28	10	5	292
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	78	0	12	7	2	65
Raz w tygodniu	80	2	14	3	1	584
Kilka razy w miesiącu	77	1	18	3	0	168
Kilka razy w roku	59	2	31	6	2	196
W ogóle nie uczestniczy	59	8	23	5	5	113
Poglądy polityczne						
Lewica	68	4	22	4	1	262
Centrum	74	2	18	4	2	321
Prawica	72	3	19	5	1	309
Trudno powiedzieć	81	1	15	2	0	230

Tabela 2. Czy w tym roku Pana(i) dziecko/dzieci w wieku szkolnym wyjechało(ły) na przynajmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny? 1 - Tak, wszystkie dzieci wyjechały; 2 - Tak, ale nie wszystkie wyjechały; 3 - Nie, wszystkie dzieci pozostały w domu

(%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	46	7	48	384
Płeć				
Mężczyźni	42	7	52	186
Kobiety	49	6	44	198
Wiek				
25-34	47	5	48	97
35-44	48	8	43	176
45-54	40	6	53	99
55-64	36	0	64	11
65 lat i więcej	46	0	36	2
Miejsce zamieszkania				
Wieś	28	8	64	149
Miasto do 20 tys.	39	1	60	46
od 21 do 100 tys.	52	5	43	89
101-500 tys.	66	10	24	75
501 tys.i więcej mieszk.	80	3	17	25
Region				
Północny	36	10	54	45
Zachodni	41	10	49	50
Środkowozachodni	50	5	46	57
Środkowy	58	0	42	65
Wschodni	32	8	59	52
Południowo-wschodni	30	9	61	55
Południowo-zachodni	65	6	29	60
Wykształcenie				
Podstawowe	15	7	78	63
Zasadnicze zawodowe	32	6	63	132
Średnie	59	7	34	141
Wyższe	83	8	9	49
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	78	11	11	51
Prac.umysł.niż.szczebla	80	1	19	58
Pracownicy fiz.- umysł.	53	3	44	32
Robotnicy wykwalifikowani	28	4	68	58
Robotnicy niewykwalifik.	22	4	74	28
Rolnicy	19	3	78	31
Pracujący na własny rach.	55	9	35	29
Bierni zawodowo				
Renciści	29	6	65	28
Emeryci	15	0	80	7
Bezrobotni	28	14	57	45
Gospodynie domowe i inni	32	15	53	19
Pracuje w:				
sferze budżetowej	69	6	25	78
sekt. państw.,publicznym	55	7	38	58
sp. własc. pryw. i państwa	43	2	55	43
sekt. pryw. poza rolnict.	46	6	48	87
prywatnym gosp. rolnym	15	3	82	28
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	23	9	68	123
276 - 399	38	9	54	57
400 - 549	68	1	31	83
550 - 799	65	18	17	31
Powyżej 799 zł	75	0	24	36
Ocena własnych war. mater.				
Złe	29	7	64	137
Średnie	49	5	45	169
Dobre	66	9	25	78
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	66	0	34	12
Raz w tygodniu	34	7	60	199
Kilka razy w miesiącu	53	9	39	73
Kilka razy w roku	65	4	30	73
W ogóle nie uczestniczy	52	10	38	26
Poglądy polityczne				
Lewica	60	5	36	104
Centrum	43	2	54	117
Prawica	38	11	52	103
Trudno powiedzieć	41	11	49	58